

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА
НАУКА И УМЈЕТНОСТИ

ГЛАСНИК

ОДЈЕЉЕЊА УМЈЕТНОСТИ

Књига 8

МИТАР ПЕШИКАН
О НАЈСТАРИЈИМ ТУРСКИМ ПОПИСИМА ПРЕДЈЕЛА
СР ЦРНЕ ГОРЕ

Титоград, 1988.

МИТАР ПЕШИКАН

О НАЈСТАРИЈИМ ТУРСКИМ ПОПИСИМА ПРЕДЈЕЛА СР ЦНЕ ГОРЕ

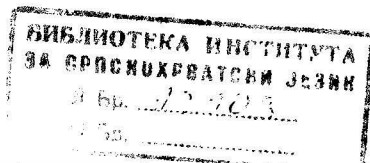
Засада је познато пет турских пописа из XV вијека који захватају предјеле данашње Црне Горе, док је подручје Старе Црне Горе, које се најдуже одуширало турској најезди, пописано тек у XVI вијеку. Овадје ће се дати само један општи преглед тих извора, који садрже богату и важну ономастичку грађу.

I.

KP 1452/5 — попис једног издуженог крајишта да га тако назовемо), који обухвата Скопску и Тетовску нахију, дио доњег Подримља, нека села области Бранковића, дио Санџака и дио Брскова (BVA 12). — Дио рукописа који се односи на Македонију и предно Качаника објавио је М. Соколоски (Турски документи за историјата на македонскиот народ 111, Скопје 1976), и од њега и Х. Шабановића преузимам оквирну датацију (између 1452. и 1455. године). Предусретљивошћу Архива Македоније добио сам микрофилм, те могу овом приликом објавити ономастичку грађу из Брскова, која је интересантна и зато што је ово најстарији сачувани турски попис са грађом из старосрпског простора и као свједочанство о становништву једног таквог рударског средишта какво је било Брсково.

Пописана су три брковска села: *prwstnyə* тј. *Простѣње*, сад *Простѣње*, *rwkwesə* *Ружковина* (непознато) и *Strəxənw* *Стричино*, сад *Стричина*, укупно 83 мушка обвезника и једна удовица *rwzə* тј. *Ружа*). Уз извјесну хипотетичност читања појединих имена (због непрецизности и нејасности графика у тур. арабици), пописи имена овако гласе:

1° *Село Простѣње*, *припада Никшићима*: (I) Братој в. Милаџ, Новак в. Богдан, Стѣпан в. Дојко, Лукча брат му, Влаче-

та в. Радован, (2) Селадин в. Будислав, Влкша в. Радован, Добрашин в. Бојан, (О)стоја в. Милко, Радослав в. Никола, (3) Влкша в. Лекица, Продан доселац, Владко в. Берко, Вито в. Стёпан, Витас брат му, (4) гвгу доселац, Брајан в. Јанко, Димитриј в. Бура, Иван в. Радко, Дука в. Петко, (5) Бурѣ в. Радин, Петран в. Дабижив, Бураш в. Радој, Влкша доселац, Бранислав доселац, (6) Стёпан доселац, Никола в. Брајан, Бранислав в. Витој, Булад в. Добрашин, удовица Ружа;

2° *Село Рујковина, припада Никшићима*: Радућа в. Стајица, Витој в. Калица, Божидар в. Добр(е) за, Ради(ј) син му, Иван в. Раден, (2) Петро син му, Мркша брат му, Раден в. Богој, Богдан в. Радиша, Брајут син му, (3) Витомир в. Богдан, Грујица в. Радица, Иванин брат му, Станко в. Дојко, Станиша брат му, (4) Владко в. Милче, Влк в. Бојица, Петро доселац, Прогон в. Бурѣ, Радов'ц доселац, (5) Вукој (?) доселац, Радућа доселац, Радослав в. Богдан;

3° *Село Стричино, припада Никшићима*: (1) Костадин в. Богдан, Влакоје брат му, Влкша брат му, Влчета брат му, Раденко в. Дружица, (2) Новак в. Доброслав, Влкослав син му, Радућа син му, Ненада в. Ардон (?), Приб в. Грубан, (3) Станко в. Влкша, Гргур в. Ардон (?), Радулин брат му, Милат vsogorč

Станко в. Милад, Бурица в. (О)-стоја, Богдан в. Доброш, Доброј в. slx, Пред'ц в. Сладовид, Владко брат му, (5) Бранислав в. Илијаш (?), Брајко син му, Витој брат му, Стёпан брат му, Брајица, в. Раденко, (6) Радман в. Радој, Милов'ц в. Радој, Милов'ц в. Гвозде, Витомир брат му, Марко в. Милош.

У овом изводу нумерацију села и редова у списковима додао сам ја (у изворнику је наведено по пет имена у сваком реду), а скраћеница в. (veledi) значи „син“, нпр. в. Богој значи „син Богоја“; овоме прибјегавам како ме превод не би принуђивао да имена преносим из номинативног облика (како су стварно записана) у генитивни, јер би се тим замућивао основи лик имена, напр. у „син Богоја“ не би се знало је ли очево име записано као Богој или Богоје.

Ради боље ономастичке употребљивости, грађу из овог узорка предочићемо у прилогу и по азбучном реду, с тим што ће се за свако име дати број потврда, предложено читање и графија из извора, у латиничкој транслитерацији објашњеној у Јужнословенском филологу XXVII, 91—108, и Ономатолошким прилозима III, 6—7. Два имена, Вукој и Сладовид, несигурно су прочитана због блиједог снимка, али и кад је снимак јасан има доста условнога у предложеним читањима, јер се графеме из споменика могу различито разумјети, због особености писма и због готово редовног изостављања дијакритика, тачака изнад или испод слова. Тако се нпр. може читати: као е-а; ,w' као о-у-в; ø, као б-п-т, а ако није на крају графије и као н-ј-и; ,q' као ђ-ћ-к; ,x' као х-ц-ч; ,r' као р-з-ж; ,s' као с-ш; низ недоумица долази и због факултативног изостављања во-

стариx и данашњих топонима омогућује и да се поправе поједина читања, нпр. *Гудељ* (а не „Годиљ“) у Оногoштy — сад *Гудељи*, *Стабна* (а не „Стапна“) у Пиви — сад *Стабна*, *Будањ* (а не „Подањ“) у Пиви — сад *Будањ* и др.

Даћемо преглед нахија црногорске Херцеговине обухваћених у ХЕ 1477.

Риђани (стр. 126—127. Аличићева издања) — познато племе Риђани, које је обухватало предио Грахова, Кривошија и горњих Цуца. Оваје су Риђани сасвим малобројни (седамдесетак обвезника), а од наведених локалитета идентификују се само *Грахово*, и сад тако, и *Нудол*, сад *Нудо* између Грахова и Требиња.

Пива, други назив **Бања** (стр. 70—80). У самој Пиви разазнају се међу зимовиштима *Рудинице* („Рудница“) и *Стабна* („Стапна“), а међу љетњим стаништима *Орах*, *Ковачи*, *Будањ* („Подањ“) и *Смреча*, сад *Смријечно* (док се остала имена чувају непромијењена). Укључени су, међутим, и топоними који указују на знатно шири простор и на хетерогеност ове заједнице. Међу зимовиштима је *Велимље*, што мора бити садашње *Велимље* у Бањанима, из чега произлази да други назив нахије „Бања“ у ствари указује на Бањане. Може се, онда, идентификовати зимовиште *Врбица* са истоименим мјестом у Бањанима (иако и у самој Пиви постоји Врбичка ријека), а са бањанским *Броћанцем* имена прочитана као „Перућаница“ и „Проканица“ (поправљајући читање у *Броћанце* или сл.); у складу с овим вјероватно је и Аличићево идентификовање зимовишта *Тупе* са данашњим мјестом *Тупан* у Бањанима. Међу љетовиштима је и доста удаљена *Лукавица* (сјеверно од Жупе никшићке), планина позната још из Жичке повеље, а 1477. године тамо су своја љетња станишта имали и катуни из нахија Грачаница и Оногoшт. — Неки пивски или бањски катуни имали су посједе и у селима *Дулићи* и *Вратковићи* („Врадковићи“) у предјелу Гацка (иза данашње републичке границе), као и у *Рудом Пољу* на Комарници.

Оногoшт (стр. 69—70, 155—156, као и опустјела села на стр. 602), нахија која је захватала предио Никшићког поља, са Горњим пољем. Идентификују се села *Гудељ* („Годиљ“) сад *Гудељи*, *Студенац*, сад *Студенца*, *Кочани*, сад *Кочане*, *Милочани*, *Орах*, *Луково* (све троје и сад тако). Споменули смо већ љетње станиште *Лукавица*, и сад тако.

Грачаница, други назив **Никшићи** (стр. 66, 153—155), нахија која је обухватала подручје Жупе никшићке. Идентификују се *Глушче Село*, сад *Глушје Село*, *Дучница поље*, сад *Дучице*, *Мораково*, и сад тако, а као љетовиште поменуто *Лукавица*; можда се баштина старјешине заједнице војводе Батрића *Кути* може везати за село *Кута*, а другој можда треба поправити читање „Магнић“ у *Маганик*, како се данас зове планина ист. од Жупе.

Бѣлопавлићи, „дио нахије Зета“ (стр. 67—69), четири ујелопавлићке заједнице уписане су овдје без топонимије, али сам поређењем са СК 1485 могао утврдити да су три од њих *Вражегрнци*, *Дмитровићи* и *Мартинићи* (в. Јужнословенски филолог XXXVII, стр. 101—103).

Горња Морача (стр. 36—37), Доња Морача (38—39, 153—154, 156—157), Ровци (67) три нахије у порјечју Мораче. Ономастичку грађу из њих приказао сам у Ономатолошким прилозима III, стр. 56—74.

Комарница (стр. 55—66), пространа нахија ист. од Дурмитора, која је обухватала Дробњаке, Шаранце и неке предјеле преко Таре. Грађа је приказана на истом мјесту као и за претходне нахије.

Љубовића (стр. 50—54), у порјечју истоимене ријеке, са љетњим стаништима у Потарју. Грађа је обрађена у претходном прилогу.

Највише грађе у ХЕ 1477 за црногорске предјеле налазимо у порјечју Бехотине, па ћемо га приказати и на приложеној оријентационој карти. Прегледаћемо нахије и мјеста идући од сјеверозапада ка југоистоку, а мјеста ће бити нумерисана од 1° до 50° да би се могла налазити њихова позиција на карти.

Кава, нахија на крајњем сјеверу СР Црне Горе. Идентификују се: 1° *Кава*, сад локалитет на самој републичкој граници; 2° *Планска* (стр. 570), сад *Планско*; 3° *Крчевине* (*Крћевина*, с. 316), и сад тако; 4° *Хајловине* (с. 317), и сад тако.

Буковик, јужно од Каве, сад *Буковица* (пљевалска). Мјеста (наводе се, овдје и даље, само идентификована): 5° *Селиште*; 6° *Росуље*; 7° *Бабићи*, све и сад тако.

Кричка, не идентификује се као цјеловит предно, него на прескок дуж подручја нахије Кукањ. Најприје, у сусједству Буковика, долазе: 8° *Кржава* (с. 29); 9° *Јечмиште* (Љетовиште, с. 29, а истоимено село, на с. 286, приписано је нахији Сокол), преко данашње републичке границе; 11° *Петине* (с. 29), све троје и сад тако. Знатно даље ка истоку су: 38° *Хоћевина* (с. 28) и 39° *Пауче* (с. 29), обоје и сад тако, а онда још много даље, у изворишту Бехотине, 47° *Козица* и данашњи ороним 48° *Средње брдо*, који би могао бити што и кричачко Љетовиште *Средња Брда* (обоје на с. 29). Југозападно одавде, крај самог развођа према Тари, налазимо на секцији предно *Кричка*.

Кукањ, нахија са највише села, која је захватала највећи дио порјечја Бехотине, укључујући и трг Пљевља. Припадала су јој појединачна мјеста и ван овог предјела, а Љетовишта је било и у Потарју, јужно од пл. Љубишње: *Коњско поље*, *Обзир*, *Заграда* (с. 34). Мјеста у порјечју Бехотине (подразумијева се да се тако и данас зову ако није наведена разлика): 10° *Честине* (с. 309), сад *Честин*; 11° *Петине* (с. 309); 12° данашње *Нанге*, у којима је по Аличићу заселак *Височка* (уписан на с. 314);

13° Дубац (с. 305); 14° Брекиње (с. 536); 15° Страхав Дол (с. 272), сад Страхаво; 16° Бјелошевина (с. 169), данашња Бјелошевина; 17° Засеље (с. 534); 18° Которац (с. 586); 19° Мрчево (с. 339); 20° Црнча (или Црнце, с. 171), сад Црнци; 21° Г. Поросје (с. 295), сад Порос; 22° Градац (с. 311, 340); 23° Црна Брда (с. 238), сад Црно Брдо; 24° Глишница (с. 367), сад Глишница; 25° Орља (с. 607); 26° Г. Брвеница (с. 299); 27° Трновица (с. 606); 28° Плешевина (с. 548), сад Плијешевина; 29° Тикаво (с. 337), сад Тикова; 30° Седлари (с. 169); 31° Кукањ (с. 244), мјесто по коме је нахија добила име; 32° Бушње (с. 536); 33° Југово (с. 557); 34° Кнеж рѣка (с. 259), сад Кнежева Ријека, преко развођа, о. Прибој; 35° Г. Рудница (с. 590), сад Рудница; 36° Видре (с. 590); 37° Хоћевина (с. 577), видјели смо и за ово и за наредно мјесто да се укључивало и у нахију Кричка или Кричак; 39° Пауче (с. 319); 40° Бабин Поток (с. 540), сад Бабић Поток; 41° Крушево (с. 373); 42° Г. и Д. Шумани (с. 167, 575), сад Шумани; 43° Пилева (с. 165), пазар, сад Плевља; 44° Рабитље (с. 337); 47° припл. Хранац (с. 34), по Аличићу заселац Козица (видјели смо у Кричачкој нахији 47° Козица и 48° Средња Брда); 49° Варине (с. 34, 35); 50° Љубишња (с. 33, 34), планина, љетње станиште, а помиње се (с. 56, 61) и као љетње станиште комарничких катгуна.

Матаруге, и сад се тако зове одговарајући предјо. Идентификована мјеста: 45° Обарде (Опарде, с. 31); 46° Љугић (с. 31), сад Љутићи; нахија је прелазила развође и садашњу црногорско-србијанску границу, тако да се на другој страни, ист. од Обрада, идентификује Скокуће (с. 31).

Треба имати у виду да су облици старих имена засновани на транскрипцији А. Аличића (имао сам у рукама само неколико снимка из дефтера, који није фототипски објављен), а данашња имена преузимају са топографских секција.

4.

СК 1485 — попис Скадарског санџака из 1485. године, који је објављен у Тирану (С. Пуљаха, 1974). Попис је обухватио источније дјелове историјске Зете (и Бјелопаулиће) и Полимље до жупе Будимље (укључујући и њу), а онда (са прескоком) нахију Комарани између Бијелог Поља и Бродарева, на обје стране данашње републичке границе. Ономастичку грађу из овог пописа анализирао сам у Ономатолошким прилозима III и IV.

5.

БО 1489 — дефтер из 1489. године (поименични) насловљен као попис Босне, а у ствари обухвата југоисточну Босну и Ста-

ру Рашку (потоњи Санџак), као и Лимске Никшиће. Припрема га за штампу Ешреф Ковачевић (Оријентални институт у Сарајеву), који ми је предусретљиво омогућио увид у свој рукопис. У попису се разазнају у Потарју мјеста *Липово, Плана, Штитар* (сад Штитарица), *Мојковац, Простѣнје*, а у Полимљу (углавном у порјечју Љубовиће) *Лепенац, Жари, Обод, Пале, Јабучно, Равна Рѣка, Раките, Крушево, Церова*.

Из литературе (Х. Шабановић, у издању КР 1455) видимо да постоје збирни пописи Босне из 1468/9. и 1485. године, али ми није познато да ли и они укључују подручје Никшића у Потарју и Полимљу.

ЦГ 1521 и *ЦГ 1523* — пописи тадашње Црне Горе (Стара Црна Гора, до Зете и Мораче) из 1521. и 1523. године, најстарији сачувани пописи за ову област, које су издали Б. Бурђев и Л. Хациосмановић. Ономастичку грађу приказао сам у Ономатолошким прилозима III.

*

У овом прилогу дат је заправо само оријентациони преглед најстаријих турских пописа предјела данашње Црне Горе, а изискивала би још доста рада и простора подробнија анализа ономастичке грађе, нарочито из ХЕ 1477. и (кад се објави) БО 1489.

МИТАР ПЕШИКАН

Белград

ДРЕВНЕЙШИЕ ТУРЕЦКИЕ ПЕРЕПИСИ ТЕРРИТОРИИ СОВРЕМЕННОЙ ЧЕРНОГОРИИ

Резюме

Работа содержит обзор древнейших турецких кадастров, охватывающих территорию современной СР Черногории, а также часть ономастического материала из этих кадастров.

ПРИЛОГ: ИМЕНА ИЗ БРСКОВА 1425/5. ГОДИНЕ

2 Ардон? ardwn	1 Илијаш? eləas
1 Берко? ərkw	1 Јанко əaəkw
6 Богдан əgdan	1 Калига kaləxə
bgdan	1 Костадин kwsətdn
1 Богој əwgwy	1 Лукча lwkxə
1 Божидар əwrdar	1 Лекица? lkxə
1 Бојан əwəan	2 Марко markw
1 Бојица əwəxə	3 Милат mləə
2 Брајан əraəan	mlad
1 Брајица əraəxə	1 Милче mlx
1 Брајко əraəkw	1 Милко mlkw
1 Брајут əraəwə	2 Милев'ц mlwx
3 Бранислав əraəslaw	1 Милош mlws
əranslaw	1 Мркша mrksə
1 Братој əraəwy	1 Ненџа əəadə
1 Будислав əwdslaw	2 Никола əkwlə
1 Булат əwlad	2 Новак əwak
1 Витас wəəas	2 (О)Стоја əstwəə
1 Вито wəəw	1 Петко əəkw
3 Витој wəwy	1 Петран əəran
2 Витомир wəwmər	2m Петро ətrw
3 Владко əwladkw	1 Пред'п? ərdx
1 Влк wlkw	1 Приб? ərəə
1 Влкоје wlkwəə	1 Прогон ərgwn
1 Влкослав wlkwslaw	1 Протан ərwdan
5 Влкш wlksə	2 Радан radn
wlkšə	2 Раденко radəkw
2 Влчета wlxtə	1 Ради? rady
wlxəə	1 Радица radxə
1 Вукој? wkwy?	1 Радиша rads
1 Гвозде gwrdə	1 Радко radkw
1 Гргур grgwr	1 Радман radman
1 Грубан grwəan	1 Радов'ц radwx
1 Грујица grwəxə	2 Радован radwan
1 Дебижив daəəw	3 Радој radwy
1 Димитриј dəmərj	2 Радослав radslaw
2 Добрашин dwərasən	1 Радупин radwln
1 Добр(е)за dwərrə	3 Радуха? radwpə
1 Доброј dwərwy	radqə
1 Доброслав dərslaw	1 Сел'ц? slx
1 Доброш dwərws	1 Селадин sladən
2 Дојко dwəkw	1 Сладовид? əsladwwəd?
1 Дружица drwrəxə	1 Стајига əsəaəxə
1 Дука dwkə	1 Станиша əsəaəsə
1 Ђура qwrə	3 Станко əsəaəkw
1 Ђураш qwrəs	əstaəkw
1 Ђурђ qwrq	5 Степан əsəəan
1 Ђурџа qwrəxə	əstəan
1 Зори? rwrj	1 Ст. . .? əsəəəə
2 Иван əwan	(92 имена, 136 потврда)
1 Ивниш əwəaəə	

Пљеваљски крај
у попису Херцеговине 1477. г.
(имена мјеста в. у т. 3)

